

Оксана Рудницька (Kijów)

Художня культура у виховній діяльності вчителя

Розвиток освіти як соціального інституту зумовлений багатьма чинниками та умовами функціонування суспільства. Однак найбільш тісним можна вважати взаємозв'язок освіти і культури. Основним для освітньої діяльності є саме принцип культуровідповідності, який означає навчання і виховання в контексті культури, орієнтацію освіти на культурні цінності, опанування та збереження кращих світових досягнень людства, прийняття соціокультурних норм суб'єктами навчально-виховного процесу, їх подальший розвиток.

Про взаємозалежність культури і освіти свідчить те, що завдання будь-якої освіти (загальної чи професійної) полягають у прилученні людини до культурних цінностей, а культура розвивається внаслідок освітніх процесів і при зміні поколінь зберігається як самовідтворююча система певних норм і зразків суспільства. У світлі ідей синергетики в розвитку культури особливу роль відіграють внутрішні несилові взаємодії, що ґрунтуються на кооперативних ефектах. Завдяки їм система культури може переходити від одного стану до іншого, породжуючи нові структури у процесі своєї еволюції. Оскільки вона завжди функціонує в єдиному полі життя, культура суспільства неминуче входить у культуру особистості й перетворюється на інтегральний фактор соціалізації людини. Тому особистісну культуру можна визначити як індивідуальну форму виявлення результатів культурного впливу суспільства на людину, як результат опанування нею культурних цінностей, що є характеристикою освіченості індивіда. Не випадково А.Моль образно порівнював культуру людини з „екраном знань”, що формуються в її свідомості. Такі „екрани” є вельми різноманітними за обсягом, глибиною й оригінальністю. Але всі вони зумовлені загальним станом розвитку культури суспільства.

Важливо підкреслити, що поняття культури індивіда не зводиться до суми його знань, переконань, умінь, здібностей, хоч вони тісно пов'язані між собою і є характеристиками культурного розвитку людини. Особистісна культура - це узагальнена ознака змістового наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя. Її компоненти утворюють системно сформовані ціннісні якості, що реалізуються в діяльності і в яких результати суспільної культури виявляються як особисті досягнення. Отже, визначальною метою педагогічної діяльності є виховання людини культури, що означає розвиток такого типу особистості, якій притаманні якості, які зумовлюють міру гуманності,

духовності, творчості. Без культури у суспільстві не може бути моральності, не діють соціальні та економічні закони, не виконуються укази, не розвивається наука, бо тільки всебічне функціонування культури створює умови для повного виявлення талантів особистості, інтенсивного нарощування інтелектуального потенціалу, спроможного перетворювати довкілля. Адже культура – це середовище, що вирощує і живить особистість. Причому виняткове значення у досягненні цих завдань належить художній культурі – сукупності процесів і явищ духовної практичної діяльності людини, яка створює, розповсюджує і опановує твори мистецтва, а також матеріальні предмети, які є естетично цінними.

Нерідко саме з художньою культурою пов'язують уявлення про власне культурну галузь діяльності. І хоч таке розуміння звужує широку царину культури, мистецтво відіграє настільки важливу соціальну роль, що його не можна звести до будь-якої однієї функції. Вплив мистецтва на життєдіяльність людини не вкладається у межі „вираження прекрасного”, „пізнання реального світу”, „відображення світу ідеального”, „виявлення творчості” тощо. Всі ці функції притаманні художній культурі, а це свідчить про її поліфункціональний культуротворчий вплив. Художня культура охоплює і пізнавальну, і оцінювальну, і визначальну, і комунікативну функції. Вона відображає живу реальність і водночас створює особливу вигадану реальність, неначебто подвоєне життєвий світ, слугує його доповненням, продовженням, а й іноді й заміною реальному життю. Створюючи світ „вторинної реальності”, мистецтво стає для людини джерелом життєвого досвіду, спеціально організованого, продуманого і оціненого з точки зору істинного смислу. Тому в структурі духовних відносин мистецтво впливає на формування характеру, впроваджує норми і цінності, уявлення і знання, необхідні для повноцінного функціонування суспільства. До мистецтва як дійового засобу духовного впливу звертаються й інші засоби соціальної регуляції - міфологія, релігія, політика, ідеологія, бо їм бракує тих засобів виразності, якими володіє мистецтво.

Сьогодні дедалі глибше усвідомлюється роль чуттєвообразних, метафоричних елементів у розвитку людського мислення, їх інтеграції в єдину систему поглядів, суджень та уявлень, що характеризують художню картину світу, яка виникає в свідомості кожного індивіда. Це дає підстави звернути увагу на роль мистецтва у розвитку світогляду особистості – стрижня культури, що відображає загальнолюдські й специфічні для кожного конкретного суб'єкта цінності й тим характеризує системотворюючу якість культури – духовність. Підкреслимо, що саме поняття духовності розкриває потребу в пізнанні світу, смислу і призначення свого життя. Звідси випливає важливий висновок щодо необхідності розвитку гуманістичного світогляду як незмінної константи цивілізації, критерію справжнього людського прогресу. Тут йдеться про формування таких якостей свідомості й діяльності особистості, які акумулюють у собі знання і розуміння вищих духовних ідеалів, здатність керуватися ними на практиці. Мистецтво нерідко

інтерпретують як культурну феноменологію загальнолюдського, що підтримує світоглядний фон суспільного життя, а світоглядність вважають найважливішою функцією мистецтва, його домінантою. Художнім творам властива висока „чутливість” до всього, що відбувається навколо, до тих історичних зрушень, які тільки-но народжуються. Вони завжди узагальнюють і синтезують найсуттєвіші й найвизначніші проблеми людського життя, викликають до них суспільний інтерес, а також обумовлюють можливість їх особистісного усвідомлення. Сприймаючи твори, людина пізнає духовні цінності суспільства, вони ж у свою чергу стають надбанням її власного досвіду. Тим самим мистецтво залучає суб'єкта сприйняття до світу художньої реальності.

Причетність до вселюдського досвіду допомагає кожній особистості виробити власну життєву позицію, усвідомити моральні зв'язки з іншими людьми і людством у цілому. Дотримуючись „норм” художньої культури в процесі сприйняття, людина змінює і свою власну сутність. Художня культура стає при цьому внутрішнім змістом реципієнта, його естетичним світом. Індивідуальний досвід художнього бачення розширюється і збагачується, почуття, смаки та потреби набувають культурно-естетичної форми. Пізнаючи явища дійсності у зв'язку зі ставленням до них людини, мистецтво оцінює й самі відносини, прагнучи виявити їх суть, джерела, тенденції розвитку. Характерним для творів мистецтва є знання цінності буття, завдяки чому вони не тільки збагачують своїх реципієнтів життєвим досвідом і знаннями, а й спрямовують оцінювальне ставлення до світу. Саме тому мистецтво, формуючи здатність особистості до творчих уявлень, до розуміння предметів і явищ в їх цілісності й конкретності, може впливати на розвиток світосприйняття.

Мистецтво надає людині унікальну можливість особисто пережити чужий досвід, зберігаючи власну суверенність. Цей досвід „перебування” в образі інших обумовлює таку універсальну самовизначеність для кожної людини, якої вона не досягла б користуючись лише засобами та інструментами пізнання. Ось чому форма художнього світогляду є так само важливою для розвитку особистості, як і решта його форм - філософська, наукова, релігійна. Якщо філософія розвиває здатність теоретично мислити, то мистецтво вдосконалює здатність бачити, чуттєво споглядати навколишній світ. Естетичні уявлення і об'єктивні знання однаково культивують світосприйняття людини. Разом філософія і мистецтво виконують загальнокультурну функцію синтезу наукових знань і гуманістичних ідеалів в єдину універсальну цілісну систему соціального досвіду. Осягнення художніх реалій світу вимагає творчої співучасті, здатності особистості підводитися до широких творчих узагальнень, ініціює духовну суверенність. Тому останнім часом спостерігається помітне зростання інтересу до виховних можливостей мистецтва, його широкого впровадження в педагогічний процес. Адже викладання мистецьких дисциплін дає можливість організувати духовну діяльність суб'єкта навчання як важливий компонент його соціальної

регуляції, розкрити динаміку культурних змін, реалізувати ціннісні норми у галузі освіти.

Література

- Библер В.С. Мышление как творчество. Введение в логику мысленного диалога. М., 1975.
Диденко В.Ф. Искусство. Духовная культура. Философия. Алма-Ата, 1990.
Иванов В.П. Человеческая деятельность - познание - искусство. К., 1977.
Каган М.С. Мир общения: проблемы межсубъективных отношений. М., 1988.
Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ століття. К., 1997.
Рудницька О.П. Музика і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти. К., 1998.
Столович Л.Н. Жизнь - творчество - человек. М., 1985.

Оксана Рудницька

Художня культура у виховній діяльності вчителя

Резюме

Статтю присвячено теоретичним засадам взаємозв'язку освіти, культури та мистецтва. Розглядається значення художньої культури у розвитку особистості. Основний акцент зроблено на аналізі художнього світогляду, його культурологічної функції. Розкриваються соціально-регулюючий вплив мистецтва на людину, актуальні проблеми мистецької освіти.

Oksana Rudnitska

Artistic Culture in the Teacher's Work of Upbringing

Summary

The article is devoted to the theoretical bases of the interrelation of education, culture and art. The importance of artistic culture in development of the person is investigated. The main emphasis is made on the analysis of artistic outlook, its culturelogical function. The social-regulate influence of art on the man, actual problems of artistic education is considered.

Oksana Rudnicka

Kultura artystyczna w wychowawczej działalności nauczyciela

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest zasadom teoretycznym wzajemnych powiązań oświaty, kultury i sztuki. Rozpatrzono znaczenie kultury artystycznej w rozwoju człowieka. Główny akcent położono na analizie światopoglądu artystycznego, jego funkcji kulturologicznej. Pokazano społeczno-regulujący wpływ sztuki na człowieka oraz na aktualne problemy kształcenia artystycznego.